

УДК 811.112.2'37

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ КОНЦЕПТІВ «ЕГОЇЗМ» – «АЛЬТРУЇЗМ»

Черська Ж. Б.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті досліджено становлення концептів «ЕГОЇЗМ» – «АЛЬТРУЇЗМ», виділених на лексикографічному й текстовому матеріалі давньовіснійонімецької та середньовіснійонімецької мови з урахуванням літературознавчих, філософських праць про історичний період. Особливу увагу приділено аналізу засобів вербалізації концептів на ранніх етапах формування.

Ключові слова: мовна картина світу, концепт, засіб вербалізації.

Черская Ж. Б. Особенности становления концептов «ЭГОИЗМ» – «АЛЬТРУИЗМ». В статье рассматривается процесс становления концептов «ЭГОИЗМ» – «АЛЬТРУИЗМ», выделенных на лексикографическом и текстовом материале древневерхненемецкого и средневерхненемецкого языка с учетом литературоведческих, философских трудов об историческом периоде. Особое внимание уделяется анализу компонентов вербаллизации на ранних этапах формирования.

Ключевые слова: языковая картина мира, концепт, компонент вербаллизации.

Cherska Zh. B. The Peculiarities of the concepts "EGOISM" – "ALTRUISM" formation. The article deals with the analyses of the formation of concepts "EGOISM" – "ALTRUISM", that have been defined on the basis of the dictionaries and texts in the Old High German and in the Middle High German according to the actual studies about the given period in literature and philosophy. Special attention is drawn to the analyses of the components of the verbalization in the first periods of the concepts' formation.

Key words: lingual word model, concept, component of verbalization.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Сучасні підходи у вивченні мовної картини світу (далі – МКС) окреслили різноманітні шляхи дослідження її окремих фрагментів, які неодноразово привертала увагу лінгвістів. На думку дослідників (О. Огуя, Р. Мельник [2]), ефективно вивчення концептів відбувається трьома шляхами: лексикографічним, текстовим, літературознавчим. Як відомо, перший шлях включає аналіз лексикографічних джерел – фактів мови, а текстовий і літературознавчий підходи ґрунтуються на фактах мовлення – текстах, які розглядають з огляду на два різні аспекти: як один текст і як ряд текстів для цілого періоду.

Літературознавчий аналіз слугує для визначення актуальних концептів у текстах різних історичних періодів, текстовий вивчає конкретний спосіб реалізації якогось концепту через засоби вербалізації в тексті, а лексикографічний передбачає вивчення характерних мовних засобів (іменників, дієслів, прикметників прислівників і їх сполучень).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ракурсі літературознавчого підходу дослідники аналізують літературні твори, визначаючи в них ключові авторські поняття чи концепти, нерідко простежуючи особливості їх вираження певними засобами вербалізації (як, напр., свн. "mâze") [7; 6; 12].

На основі текстового підходу лінгвісти розглядають особливості тексту, досить великого за обсягом (як-от «Пісня про Нібелунгів» (2) тощо), з метою виділення певних семантичних угруповань, які покривають відповідні фрагменти МКС [2].

Мовний підхід дає змогу окреслити вихідну об'єктивну основу, універсальну абстраговану схему МКС, яку, на нашу думку, часто утворюють дедуктивним шляхом на основі логічного поділу основних категорій для зручності користувача (як в ідеографічних словниках [4]).

Задля цілісного опису ще недосліджених у німецькій мові концептів «ЕГОЇЗМ» – «АЛЬТРУЇЗМ» вважаємо за доцільне поєднати мовний, текстовий і літературознавчий підходи.

Метою статті є вивчення процесу становлення актуальних взаємопротиставлених концептів «ЕГОЇЗМ» – «АЛЬТРУЇЗМ», виділених на лексикографічному й текстовому матеріалі, алгоритм дослідження яких включатиме такі **завдання**: визначення лексикографічного вираження концептів «ЕГОЇЗМ» – «АЛЬТРУЇЗМ» на кожному етапі становлення за допомогою суцільної вибірки зі словників; установлення основних мовознавчих і літературознавчих праць для визначення ключових творів у кожному з історичних періодів; аналіз вихідного текстового матеріалу – визначальних літературних пам'яток, художніх творів; опрацювання ключових філософських і релігійних праць.

Матеріалом дослідження слугуватимуть лексикографічні джерела [18; 19; 20; 21], роботи літературознавчого спрямування [6; 10; 12] і мовознавчого характеру [5; 7; 8; 10; 14; 15; 16], літературні тексти (2; 3), інтернет-джерела (понад 220 свн. творів – обсяг вибірки понад 10 млн. слів) (1), Лейпцизький словник [22], обрані нами на тій підставі, що саме ці джерела є основоположними у вивченні процесу становлення німецької літературної мови й саме ці роботи демонструють особливості вербалізації ключових

чових понять для певної історичної епохи. Основні етапи розвитку концептів «ЕГОЇЗМ» – «АЛЬТРУЇЗМ» розглянемо й на основі аналізу провідних історичних і філософських праць для досліджуваних періодів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як засвідчує історико-літературне дослідження Г.-Ю. Фукса [7, 32–48, 296–270], уперше концепт «любов до себе» з'явився в середземноморсько-європейському просторі у вербальних конструкціях, які в Аристотеля (5 ст. до н. е.) здобули іменне вираження: *philautos/to philauton* «любити себе», у т. ч. й для самозбереження – «себелюбство». На думку Аристотеля, егоїзм полягав не в «любові до самого себе, а в надлишку цієї любові» [1, 99]. В елліністичних творах Плутарха і стоїків засвідчено появу похідного іменника *philautia* з негативною семантикою «внутрішня гордість; почуття вищевартості власної особи», що продемонструвало певне становлення самоусвідомлення та його негативної оцінки в античний час. Окрім того, егоїзм як самолюбівання виражено в грецькому міфічному образі Нарциса, який стане згодом виявом егоїзму в часи Ренесансу.

У творах римлян, написаних класичною латиною, ідеї греків, їхній новаторський концептуальний зміст, сформульований у грецькій філософії, передавалися за допомогою власних мовних засобів. Виражаючи концепт СЕБЕЛЮБСТВО, Горацій, на протигагу *diligere* Цицерона, вперше вжив перекладний варіант *amor sui*. У 4 ст. н. е. для потреб християнського богослов'я, яке інтерпретувало старо- та новозавітні цінності, з'явилися паралельні описові конструкції – синоніми *amor proprius* Григорія Богослова й *amor privatus* Августина Блаженного. Саме цими словами виражалися як моральна якість «любов до себе», так і конкретні вияви поведінки – *superbia* «зверхність». Ці риси, на думку отців церкви, були вираженням егоцентричного проступку проти божественного порядку (*ordo*) й опозиційно протиставлялися *amor Dei* «любові до Бога», а згодом *amor mundi* «любов до світу». За використання компонентів цієї опозиції, як засвідчує глибоке дослідження Г.-Ю. Фукса [7, 296–270], відбувався подальший розвиток концептів «ЕГОЇЗМ» – «АЛЬТРУЇЗМ» у середньовічних романських мовах.

Що ж стосується германських мов, утвердження старозавітного «Ти маєш любити твого ближнього, як самого себе» (ІІІ. Мос. 19, 18) через християнство, яке розповсюджувалося й у язичницькій Німеччині, мало значні ускладнення: давні германці (у т. ч. й майбутні німці) виявилися не готовими сприйняти незвичні для себе істини альтруїстичного милосердя. Священники та монахи, яким довелося тлумачити переклади священних книг християнства, розпочали торувати новий шлях розвитку германському концептуальному світу.

Розвиток концептів «ЕГОЇЗМ» – «АЛЬТРУЇЗМ» в епоху Середньовіччя. У давньоверхньонімецькій мові VIII–X ст. концепти «ЕГОЇЗМ» – «АЛЬТРУЇЗМ» перебували «в латентному стані» [7, 308], коли спеціальних засобів для їх позначення ще не було створено. Тому їх вираження відбувалось за опосередкованим впливом суміжно-проти-

ставлених християнських концептів «гріховність», «любов», «вірність», «милість», що були популярними в тогочасній давньонімецькій літературі, яка мала переважно релігійний характер. Під любов'ю (*lioba*) розуміли, як правило, безмежну безкорисливу жертовну любов Христа до людства.

Вивчення лексикографічних і літературних джерел засвідчує, що вербалізація нового концепту «АЛЬТРУЇЗМ» представлена також словами *ginada* (на позначення підтримки, допомоги, благих діянь Христа заради людини, основою яких стали любов і милосердя) [16, 82]; *guati* (абстрактний іменник, який у творах Отфріда втілював сучасні значення слів *Güte, Freundlichkeit, Hochherzigkeit*) [16, 83].

Передумовою виникнення «ЕГОЇЗМУ» були гріхи людства, з-поміж яких значним гріхом уважалася немилосердність до ближнього, що пізніше простежується у творах Ноткера. На позначення вияву індивідуальності, що лежить в основі спрямованості на себе (*Selbstbezogenheit*) та егоїзму, починають уживатися композити з елементом *selbst-* (наприклад, див. *selp-willo* «свавільність») [18].

Завдяки герменевтичному аналізу літературних творів Я. Гуревича, Г.-Ю. Фукса й ін. [9; 7] стає очевидним, що в епоху раннього (див. ДВН) і середнього Середньовіччя (1100–1200 рр.) людина не виділяла себе з-поміж інших членів суспільства як особистість (у сучасному розумінні цього слова) з притаманними лише їй індивідуальними рисами, бо вона ще перебувала в обцинній спільноті. Тому вона виявляла себе тільки через загальне, властиве цілій категорії людей, а не через внутрішнє життя як організуючий центр: “*Das Individuum zeige sich nur durch das Allgemeine, das einer ganzen Kategorie von Menschen eigen ist, und nicht durch das organiesierende Zentrum seines Innenlebens*” (9, 340).

Звернення до соціально-економічних умов функціонування тогочасного суспільства засвідчило глибинні зміни суспільства, зумовлені хрестовими походами (1094–1270 рр.), які відкрили для європейської торгівлі (насамперед італійської) шлях через східне Середземномор'я. Певним наслідком цього стало збільшення торгових шляхів і міст у вузлових пунктах, де з'явилися передумови для раннього капіталізму, що вплинув на формування внутрішнього світу людини. Замість спонтанної поведінки, характерної для обцинної організації раннього середньовіччя (у т. ч. й для ДВН), починають утверджуватися інші стереотипи. Це передусім розмежування відношень у комунікації між «суб'єктом», що торгує, і тим, який споживає, що ґрунтувалось на холодному розрахунку та продуманому плануванні. Оскільки при цьому свідомість суб'єкта постала ще й об'єктом власних рефлексій, внутрішній світ людини, який увиразнився на основі накопиченого досвіду про себе, збагачений мисленнєвим апаратом самоконтролю, дістав завдяки афектам посиленій індивідуалізований статус [7, 74–78].

Проникнення елементів раннього капіталізму в життя людини призвело до її відокремлення від інших і певної атомарної самоізоляції, що виражено як в «економічному егоїзмі», так і в індивідуалізмі як спрямуванні людини на саму себе (*Selbstbezogenheit*).

Цей прорив у світ індивідуальності, на нашу думку, стає очевидним у час мінезангу, коли людина, що усвідомлює себе як особистість, намагається лірично в піснях визнати індивідуальну неповторність іншої, а знаходить новий вимір у жебрацьких орденів і містиці, що через самозречення особистості/ей (*Selbstverleugnung*) були спрямовані на єднання людини з Богом. Самозречення монахів – домініканців і францисканців – виражалося в посиленій аскезі й обмеженні власних потреб, що мало мазохістсько-компенсаторну функцію як реакцію на відчужене зміненими економічними умовами соціальне середовище, де виділилися прошарок багатих. Певною мірою це самозречення, за фрейдистом М. Горкгаймером, було «мораллю жертви нових відносин, бо людина не могла адекватно задовольнити свої потяги» [9].

Ураховуючи добірку з понад 220 свн. творів (обсяг вибірки – понад 10 млн. слів) (1), визначимо ключові твори для аналізу та простежимо особливості вживання слів, що покривали досліджувані фрагменти МКС. Зазначимо певну нерівномірність і неоднакову мову цього покриття. Люди Середньовіччя, організовані в общинні спільноти, розпочавши із запровадженням християнства засвоювати його – християнство (у т. ч. й богоналежний альтруїзм, любов до ближнього – *caritas*), уже чітко розмежовувалися на священництво з монашеством, які здебільшого використовували у спілкуванні між собою латинську мову, і німецькомовну паству, для потреб якої застосовувалися німецькі форми.

Особливості становлення концепту «АЛЬТРУІЗМ». Християнський альтруїзм (у латиномовних текстах *amor mundi*) виражався тоді певною мірою через синкретичне середньовісньонімецьке слово *minna* (26 із 6 875 слововживань (далі – СВ)) та його латинські відповідники, достатньо вживані в термінологічних значеннях, що мали альтруїстичне спрямування: *caritas, karitat* «любов до ближнього» (22 СВ), *amor Dei* «любов Бога до людей і любов людей до Бога», а також у характеристиках глибокої дружби й чуттєвого кохання [10, 209] (понад 6 тис. вживань). Така широка, невизначена семантика німецького слова, яке погіршувало свою семантику в бюргерській літературі та проповідях XIV–XV ст., не могла посприяти закріпленню в ньому значення «альтруїзм».

In dem ist uns erzeiget und erschinen gotes minne an uns, wan got hât

gesant sînen einbornen sun in die werlt, daz wir leben mit dem sune und in

dem sune und durch den sun; (1: Eckhart 85, Abs. 5, Z. 2–4);

mit der minna sullen wir des almechtigen gottes riche gewinnen. quia sine caritate nemo saluabitur...

vvand minna ist êin muoter aller tugendon (1: Altdt. Predigt. Kap. 18, Z. 40–43).

З утвердженням лицарської літератури (1140–1250 pp.) в середньовісньонімецьких літературних творах акценти в розвитку досліджуваних концептів змінюються. На перше місце, за аналізом літературних джерел, виходять поняття «вірність», «відданість». У придворній ліриці слово *triuwe* (3 290 СВ) як одна з характеристик любові *minna* позначало насамперед духовний аспект кохання, основними

засадами якого слугували відвертість, вірність, відданість, співчуття, жертвна турбота [15, 74].

Придворна любовна лірика (XII – поч. XIII ст.), на відміну від епічної, демонструє використання слова *triuwe* з метою передачі людських якостей [5, 214]. У сучасній інтерпретації 44 СВ *triuwe* можна визначити як «абсолютну чесноту альтруїзму» [15, 42], тобто спостерігається опосередкований вплив *triuwe* на мовне вираження концепту «АЛЬТРУІЗМ»:

triuw ist daz beste êren kleit

daz den friunde lösen man

in dem ellende kan

erfrôuwen und erhœhen wol (1: Engelhard, Z. 372–375).

Зазначимо, що тоді ж, у XII ст., інше слово – уживаний прикметник *edel* (5 582 СВ) – став чи найулюбленішим епітетом для літературних героїв, зокрема після епосу «Пісня про Нібелунгів». Проте більшість авторів використовує його переважно для підкреслення походження дійових осіб і їхньої належності до певного соціального стану. Так, у «Пісні про Нібелунгів» фіксується 4 СВ прикметника *edel(e)*, однак жодне з них не вказує на моральні якості героїв [2]. Це саме стосується типового виразу цього періоду – *daz edele herze*, який не демонструє моральних якостей персонажа, а, як про це свідчать твори Готфріда фон Страсбурга (кін. XII – бл. 1220 р.), відображає красу світу, природи та жіночу красу [14, 11]. У «Трістані» Готфріда фон Страсбурга на початку XIII ст. засвідчено й поодинокі вживання словосполучення *edeler muot* [17], яке мало значення «*daz edele herze*» (під час опису почуттів як внутрішня любов (*innige Liebe*) праведної людини) [14, 11].

Згодом – в епоху пізнього Середньовіччя – формування концепту «АЛЬТРУІЗМ» (*amor mundi*) відбувається під ще більшим впливом загальноприйнятої християнської етики на основі тогочасних типових чеснот, оскільки характерним способом самоствердження для особистості християнина під впливом містиків і жебрацьких орденів (францисканців та ін.) стали приниження себе самого (*Selbsterniedrigung*) і самозречення (*Selbstverleugnung*) [9, 341]. Тому (після пейорації *minna*) приклади іменників і прикметників на позначення концепту «АЛЬТРУІЗМ», за винятком латинських *amor mundi*, практично відсутні.

У середньовісньонімецькій ліриці XIII – початку XIV ст. зафіксовано приклади СВ *edel* для передачі моральних якостей людини (313 СВ) з огляду передусім на основні засади християнської моралі. Однак на значення слова впливають і зміни в тогочасному лицарському суспільстві з моменту, коли королі призначають своїх підданих лицарями не тільки за правом народження, а й за заслугами – благородними вчинками. Розповсюджений девіз цього періоду: «Благородним є той, хто благородно чинить» [14, 6]. На межі XIII–XIV ст. відбувається зміна значення прикметника *edel* від позначення благородного походження Бога [17], а згодом і людини – Божого творіння – до значення *vortrefflich* (щодо речей) і надання цьому прикметнику духовно-морального відтінку [14]:

dâ von ich iu sage und daz ich meine, in der sêle, daz disiu edele kraft, von

der ich gesprochen hân, niht des wirdic ist, daz si iemer ze einem einigen

måle einen ougenblik geluogen in diz bürgelîn und ouch diu ander kraft, dâ ich von sprach, dâ got ist inne glimmende und brinnende mit aller sîner rîcheit“ (1: Deutsche Predigt. Meister Eckharts, S. 42, Z. 2–5).

“Ez sprechent die meister gemeinlich, daz alle menschen sint glich edele in der natûre“ (1: Deutsche Predigt. Meister Eckharts, S. 86, Z. 10–11).

“noch viende noch sêlen, wan ir leben ist sô edel, daz ez sunder allez mitel vliuzet von gote in die sêle. dar umbe wan ez von gote alsô vliuzet“ (1: Eckh. 105, Z. 13–14).

Містика показала боротьбу проти зростання відчуження общинних зв'язків, тобто проти самоізоляції та покладання індивідів на самих себе [7, 298], за допомогою іменникової лексики. Як засвідчує аналіз проповідей містика Таулера, характеристика людини-егоїста, виражена словом *sêlphart*, у цього автора відсутня, натомість він ратує за *unserheit*. Зречення егоїзму (*unserheit*) і звільнення від нього стає закликком для середньовічної людини. Цей заклик спонукає її позбуватись гріха й у такий спосіб наблизитися до Бога [3, 295].

Особливості становлення концепту «ЕГОЇЗМ». Особливо виразно вплив суспільних факторів позначився на формуванні концепту «ЕГОЇЗМ». Із середини XIII ст. спостерігаються швидка зміна життєвих умов і формування нових соціальних класів (у т. ч. лицарства, купців, ремісників), що призвело до послаблення та зникнення таких середньовічних колективних зв'язків, як патріархальна опіка й корпоративна солідарність. Іншим наслідком цього процесу була криза колективної ідентичності в людях цієї епохи [7, 298], які почали відзначати (на протиполог *unserheit* общини) власну «я»-особистість: *ichtekeit, seinheit, selbheit*.

Активному формуванню концепту «ЕГОЇЗМ», поза сумнівом, посприяв містицизм, який був своєрідною реакцією на соціально-політичні зміни в часи соціально-політичної нестабільності *Interregnum* (міжцарства 1230–1270 рр.) і руйнування традиційних общин. Це, за міркуваннями Г. Ю. Фукса [7, 299], знайшло свою «зовнішню протестну форму проти руйнування соціального цілого в колективних рухах самобичівників і францисканців», а внутрішню – через «овнутрішнення» (*Verinnerlichung*) свідомості у внутрішньому світі індивіда-містика, який користувався емпіричним самоаналізом. Центр європейської містики протягом XIII–XIV ст. змістився з Італії, де руйнування общини внаслідок активного розвитку суспільного виробництва й торгівлі відбувалося особливо прискорено, у торгові міста Німеччини та Нідерландів.

Це, на нашу думку, підтверджує поява іменника *eigenminne* (калька італ. *amore appropriato, amor proprio*) в домініканського монаха, майстра Екгарта (с. 1260 – с. 1328) і форми *eigen minne, geeigent minne* в окремих рукописах (на протиполог класично олександринському *philautia* в латинського теолога Фоми Аквінського). Майстер Екгарт ужив слово *eigenminne* у значенні «егоїзм»: *gebûwen ûf eigenminne/hætest dû die gelâzen, sô hætest dû al die werlt*: «недобре збудоване на самозакханості, а покинеш ти цей стан, то весь цей світ твій» (1: Eckh. 108, 4). Учень Екгарта Й. Таулер

(с. 1300–1361) продовжував уживати *eigen minne (ir selbes)*, яку він таврує разом із *eigenwille, willenkü (de)* (3 СВ). Австрієць Г. Тайхнер тоді ж ужив (за прикладом містиків) у віршах позначення *aigne lieb* як матері *superbia* «зарозумілість». Екгарт, Таулер і Г. Зойзе (с. 1295–1366) часто використовували у творах ще один новотвір – інше складне слово *eigenheit (eigenschaft)* (79 СВ), що спочатку відповідало латинському *proprietas*.

Водночас теолог Г. Зойзе повернув до термінологічного вжитку словотвірну основу *selbst-*, на думку Г. Ю. Фукса [7, 77], з метою вираження спрямованості на самого себе, що суперечить Божій волі: *selbheit, sinsheit*. Однак наше дослідження показує, що в його працях справді з'являлось слово *selbtheit (selbheit)*, проте контекст указує на значення *das eigene Sein*. Усі 14 слововживань не відповідають концепту «ЕГОЇЗМ», проте є передумовою його формування. Зокрема, більшість понять, які висвітлював Г. Зойзе, мали ще старий зміст, сфокусований на існуванні самого себе (*das Sein*), а не на моральний аспект [13], притаманний згодом творам пізніх містиків XIV ст. (особливо Й. Таулера).

Загалом у середньовічних літературних джерелах вербальним аспектом концепту «ЕГОЇЗМ», за лексикографічними джерелами [19], стала така лексика: *annæmelicheit* у значенні “*Selbstsucht*” [19, 6]; “*eigenminne*” як характеристика егоїзму “*Egoismus*” [19, 470]; *ihthekeit* на позначення “*Selbstsucht*” [19, 97]; “*sêlphart*” як назва себелюбної людини “*Egoist*” [19, 191]. Приклади вживання цієї лексики виявлено у творах середньовічної містики XIII–XV ст.

Абстрактний іменник *annemmenlicheit (annemmenlicheit)* на позначення егоїзму неодноразово зафіксовано у проповідях містика Й. Таулера (21 СВ) (3). Це слово має негативну конотацію й відображає, на протиполог *selbheit* у Г. Зойзе [13], морально-етичні вади людини на фоні безгрішності Бога, які суперечать християнському ставленню до оточуючих і добрим вчинкам. Іменник *ihthekeit* (на позначення “*Selbstsucht*”) ужито автором тільки один раз (1 СВ) у сполученні з *annemmenlicheit* (3, 205) для підкреслення згубної дії егоїзму.

Як бачимо з наведених прикладів, загалом морально-етичні якості того чи іншого літературного персонажа визначалися типовими для тогочасного суспільства загальними християнськими нормами, які виражалися абстрактними іменниками без конкретизованої характеристики особи. Щодо словотвірних особливостей такої лексики, то характерними суфіксами для іменників цього періоду були *-heit, -keit*, про що свідчать діахронічні дослідження Л. Ягупової [3, 235–239]. При цьому іменники-назви осіб на позначення носіїв егоїзму не такі поширені, як абстракції. Саме такою особливістю середньовічної картини світу, на нашу думку, можна пояснити відсутність прикметникового складу в мовному вираженні концепту «ЕГОЇЗМ» для цього періоду.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Проведений аналіз текстового матеріалу свідчить про зародження концептів «ЕГОЇЗМ» – «АЛЬТРУЇЗМ» ще в давньовіршній німецькій мові (під впливом грецької, латинської й

частково давньоєврейської мов, у яких цей концепт завдяки християнству вже сформувався). Однак однозначного чіткого вираження понять, які формують концепти, встановити для ранніх етапів розвитку німецької мови не вдалося.

У пізньому ДВН – ранньому СВН за змістом основні засади позитивного чи негативного ставлення до ближніх визначали християнські постулати. Середньовічні літературні джерела (особливо пізня середньовічна містика) вперше демонструють використання лексики, яка безпосередньо вказує саме на егоїзм. Це підтверджує гіпотезу, згідно з якою кон-

цепт «ЕГОЇЗМ» – первинний за своєю природою. Крім того, він формувався на цьому етапі за допомогою абстракцій, що пояснювалося особливостями середньовічної картини світу (середньовічна людина не виділяла себе з-поміж інших членів суспільства, а наділяла інших типовими загальними рисами). Тому в середньовічній літературі відсутній прикметниковий склад концепту. Інтенсивний розвиток концепту «ЕГОЇЗМ», за нашими припущеннями, припадає на XVIII ст., а концепт «АЛЬТРУЇЗМ» набув свого розвитку тільки в XIX ст., що доцільно, на нашу думку, проаналізувати в подальших дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваль О. Егоїзм як першопричина людських учинків / Оксана Коваль // Психологія і суспільство. – 2003. – № 3. – С. 97–106.
2. Мельник Р. М. Концепт праці та працьовитості в лютерівському перекладі Біблії / Р. М. Мельник, О. Д. Огуй // Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес : [матеріали Міжнар. наук. конф., 24–25 листопада 2004 р.]. – Чернівці : Рута, 2004. – С. 182–184.
3. Ягупова Л. М. Мовно-географічна варіативність системи середньовічних німецьких префіксальних іменників : [монографія] : у 4 т. / Л. М. Ягупова. – Донецьк : ДонПУ, 2007. – Т. 4 : Типологічні, зіставні, діахронічні дослідження. – 605 с.
4. Dornseiff F. Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen / Franz Dornseiff. – 5. Aufl. – Berlin : De Gruyter, 1959. – 922 S.
5. Ehrismann O. Ehre' und, Mut' Aventure' und, Minne' Höfische Wortgeschichte aus dem Mittelalter / Otfrid Ehrismann. ц–München : C. H. Beck, 1995. – 275 S.
6. Fiskowa S. Geschichte der deutschen Literatur in Perioden, Entwicklungsrichtungen, Ideen und Namen / Switlana Fiskowa. – Lwiw : ПАІС, 2003. – 340 S.
7. Fuchs H.-J. Entfremdung und Narzißmus: Semant. Unters. zur Geschichte d. "Selbstbezogenheit" als Vorgeschichte von franz. amour-propre / Hans-Jurgen Fuchs. – 1. Aufl. – Stuttgart : Metzler, 1977. – 394 S.
8. Fuß M. Die religiöse Lexik des Althochdeutschen und Altsächsischen / Martin Fuß. – Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien : Lang, 2000. – 434 S.
9. Gurewitsch A. J. Das Weltbild des mittelalterlichen Menschen / A. J. Gurewitsch. – München : Verlag C. H. Beck, 1980. – 423 S.
10. Hauser A. Der Ursprung der modernen Kunst und Literatur: Die Entwicklung des Manierismus seit der Krise der Renaissance / Arnold Hauser. – München : Beck, 1964. – XX, 425 S.
11. Hennings Th. Einführung in das Mittelhochdeutsche / Thordis Hennings. – Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 2001. – X, 251 S.
12. Martini F. Deutsche Literaturgeschichte: Von den Anfängen bis zur Gegenwart / Fritz Martini. – 8. Aufl. – Stuttgart : A. Kröner, 1957. – 635 S.
13. Seuse H. Deutsche Schriften / Heinrich Seuse ; hrsg. von Dr. Karl Bihlmeyer. – Stuttgart : Druck und Verlag von W. Kohlhammer, 1907. – 628 S.
14. Vogt F. Der Bedeutungswandel des Wortes edel. Rede beim Antritt des Rektorats gehalten am 18. Oktober 1908 / Friedrich Vogt. – Marburg : N. G. Elwert'sche Verlagsbuchhandlung, 1908. – 36 S.
15. Vollmer V. Die Begriffe der Triuwe und der Stæte in der höfischen Minnedichtung. – Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde einer Hohen Philosophischen Fakultät der Universität zu Tübingen / Vera Vollmer. – Tübingen : Druck von H. Laupp jr., 1914. – 144 S.
16. Wahmann P. Der althochdeutsche Wortschatz im Bereich der Gnade, Gunst und Liebe / Paul Wahmann. – Berlin : Junker und Dünhaupt Verlag, 1937. – 178 S.
17. Zutt H. Adel und edel: Wort und Bedeutung bis ins 13. Jahrhundert / Herta Zutt. – Diss. phil. – Mannheim, 1956. – 152 S.
18. Graff E. G. Althochdeutsches Sprachschatz oder Wörterbuch der althochdeutschen Sprache ... etymologisch und grammatisch bearbeitet : In 6 Th / E. G. Graff. – Berlin, 1834–1842 / Reprint : Hildesheim : G. Olms, 1970. Bd. 1-6. – 3516 S.
19. Lexer M. Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch. Mit den Nachtr. von Ulrich Pretzel / Matthias Lexer. – 38. Aufl., unveränd. Nachdr. – Stuttgart : Hirzel, 1992. – 504 S.
20. Lexer M. Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch. Mit den Nachtr. von Ulrich Pretzel / Matthias Lexer. – 38. Aufl., unveränd. Nachdr. – Stuttgart : Hirzel, 1992. – 504 S.
21. Lexer M. Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch. Mit den Nachtr. von Ulrich Pretzel / Matthias Lexer. – 38. Aufl., unveränd. Nachdr. – Stuttgart : Hirzel, 1992. – 504 S.
22. Wortschatz [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wortschatz.leipzig.uni.de>.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Mittelhochdeutsche Denkmäler [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mhdadb.sbg.ac.at:8000/>.
2. Nibelungenlied: nach d. Ausg. von Karl Bartsch / hrsg. von Helmut de Boor. – 22., rev. und von Roswitha Wisniewski erg. Aufl., Nachdr. – Wiesbaden : Albert, 1996. – 390 S.
3. Predigten Taulers. Aus der Engelberger und Feiburger Handschrift sowie aus Schmidts Abschriften der ehemaligen Straßburger Handschriften. – hrsg. von Ferdinand Vetter // Deutsche Texte des Mittelalters. – hrsg. von der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften. Bd. XI. – Berlin : Weidmannsche Buchhandlung, 1910. – 518 S.